

OSMANLININ KURULUŞUNDA AKINCI UÇ BEYLERİNİN ROLÜ

Yücel ÖZTÜRK*

1. XIII. Yüzyılın Son Çeyreğinde Marmara Uç Bölgesi'nin İskân Coğrafyasının Genel Karakteri

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu yaşadığı Ankara-Bursa arasındaki bölge, Selçuklularla Bizans arasındaki siyasi ve askerî mücadelenin en yüksek düzeyde cereyan ettiği önemli bir coğrafya idi. Karacahisar'dan Bursa'ya kadar uzanan alan aynı zamanda Selçuklu-Bizans hâkimiyet mücadelesinin nihai şeklini aldığı yeri.

İlk Osmanlı kaynakları, Osmanlıların Köseadağ Savaşı ve Karacahisar'ın fethi sırasında oynadığı role dikkat çekerler. Bu olayların her ikisinin baş aktörü olarak Alâeddin Keykubad zikredilir. Alâeddin Keykubad'ın Osmanlılara Söğüt ve Domaniç'i yaylak-kışlak alanı olarak vermesi, Osmanlıların tarih sahnesine çıkışının ilk adımıdır.

"Ertuğrul'un Rum'a gelmesine çok rivayet vardır. En doğrusu bu fakirin söylediğidir." Ertuğrul oğlu Sarıyatı'yı Alâeddin'e gönderdi. "Bize dahi yurt gösterin. Varalım gaza edelim" dedi. Sarı Yatı atasının haberini Sultan Alâeddin'e getirdi." Alâeddin, bunların gelmesinden gayet memnun oldu. O zaman Karacahisar tekfuru ve Bilecik tekfuru sultana tabi olup haraç verirdi. O iki hisarın aralığı olan Söğüt'ü bunlara kışlak olarak yurt gösterdi. Domaniç Dağı'nı ve Ermeni Beli'nin dağı'nı da yaylak olarak verdi. Sarı Yatı atasına vardı, bu haberi verdi. Ertuğrul dahi kabul etti. Yürüdü Engürü'ye geldiler yurtlarında yerleştiler." "Ertuğrul Gazi zamanında cenk ü cidal olmadı. Yaylaların yayladılar ve kışlaların kışladılar. O zaman Karahisar vilayetinde Germiyan babası Alişar vardı. Aynı zamanda Çavdar derlerdi bir Tatar dahi vardı. Bu Karahisar vilayetiyle Bilecik vilayetini zaman zaman gelirler, vururlar, üşendürürlerdi. Bu Ertuğrul Gazi gelmesiyle o kâfirlerin vilayeti Tatarlardan emin olmuşdu."¹

Sultan Alâeddin'in Osmanlılara Söğüt ve Domaniç'i vermesinin sebebi, buranın yüksek stratejik ve jeopolitik öneme sahip olması idi. Sultan Alâeddin, Ankara'dan Marmara'ya uzanan alanda Bizans'a karşı Selçuklu hâkimiyetinin devamını sağlayacak olan Türk nüfusunu önderleriyle birlikte yerleştiriyor, buradaki nüfusun siyasi ve askerî bütünlüğünün

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, e-mail: yozturk@sakarya.edu.tr
1 Aşıkpaşazade, *Aşıkpaşazâde Tarihi*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2013 s. 8. Bu olay için ayrıca bkz. *Oruç Beğ Tarihi*, Haz. Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1972, s. 23; Mehmet Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ Neşrî Tarihi*, I-II, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, Ankara 1995, s. 63-65.

sağlanması için tedbirler alıyordu. Bu tedbirlerin dayandığı politik esasın temeli, batıya doğru başlayan büyük göçün uçlara sevk edilmesi ve belli bir nizam içinde örgütlenmesiydi.

Osmanlılar Marmara Uç bölgesine sevk edilen tek Türk nüfus kesimi değildiler. Onlardan önce ve onlarla birlikte boylar ve oymaklar halinde Anadolu'ya sevk edilen çok sayıda Türk nüfusu bulunuyordu. Selçuklu sultanları bu nüfusu yönetecek önderlere berat, menşur göndererek yetki veriyordu. Osman Bey de bunlardan biriydi. O'ndan başka Şeyh Ede Bali, Turgut Alp, Konur Alp, Akça Koca gibi boy veya askerî birlik kumandanları da bulunuyordu. Osman Bey, bu Uç bölgesi nüfusunun beyi olarak tarih sahnesine çıkacaktır.

Ankara'nın batısındaki Karacahisar, Selçuklu-Bizans hâkimiyet alanının kesiştiği yer idi. Burası, Bizans tarafından Türk göç hareketine karşı ileri karakol olarak kullanılırken, Selçuklular için göç hareketinin güvenliğini tehdit eden bir engel konumundaydı. Bizans, buranın Hristiyanlarla meskûn nüfus ve askerî gücüne önem veriyordu. Selçuklular ve diğer Türk boyları, surlarla çevrili bu güçlü savunmaları aşacak güçte değillerdi. Ancak, Türkler kendilerine ait hayvancılık kültürü ile yüksek yaylalarda yerleşebiliyor, hayatlarını buralarda hayvancılık yaparak geçirebiliyorlardı. Kışın da güvenli yerlere inerek buralarda kışlıyorlardı. Türkler bu suretle, Karacahisar ve batısındaki Bilecek, İnegöl, Bursa, İznik, İzmit, Bolu, Mudurnu gibi Bizans'a ait yerleşim yerlerini alamamış olmalarına rağmen, surlarla çevrili bu kalelerin hinterlandını teşkil eden yaylalarda önemli nüfusu oluşturacak şekilde yayılmış ve yerleşmiş bulunuyorlardı.

Osmanlıların Söğüt-Domaniç bölgesine gelmeleri, bu şekilde algılanmalıdır. Ertuğrul Bey ve Osman Bey'in ilk dönemlerinde Kayılar son derece sıradan bir toplumsal hayat yaşıyorlardı. Önemli bir askerî ve siyasi güce sahip değildiler. Onlar bu nedenle etraflarındaki Rum tekfurlarıyla, özellikle Bilecik tekfuruyla iyi geçinmek zorundaydılar. Söğüt kışlak, Domaniç ise yaylaklarıydı. Söğüt-Domaniç arasında, surlarla korumalı İnönü, Bozüyük ve İnegöl Tekfurlukları bulunuyordu. Bunlar içinde Osmanlılara en fazla zorluk çıkarana ve güçlüsü İnegöl Tekfurluğu idi. Osmanlılar Bilecik Tekfurluğuyla dostluk içinde idiler. Buna mecburdular, çünkü Söğüt'ten Domaniç'e uzanan uzun yayla yolunu kat ederken geride bıraktıkları eşyalarının güvenliğini ancak Bilecik Tekfurluğu sayesinde sağlayabiliyorlardı. İyi ilişkiler kurarak yaylaya çıkış sürecinde Söğüt'teki mal ve mülklerini güvenlik altına alıyorlar ve bu sayede büyük bir meşakkatten kurtuluyorlardı. Aşık Paşazade bu konuyu şöyle nakleder:

“Aya Nikola denen bir kâfir vardı, yani Eynegöl'de. Osman yaylaya çıkıp indiğinde zorluk çıkarırdı. Osman Bilecik tekfuruna şikâyet etti. Aralarında ittifak oldu. Osman yaylaya çıkıp inende Bilecik kalesinde konaklar, mallarını oraya emanet ederdi. Dönüşte peynir, kilimler, halı, kuzular hediye ederdi. Emanetlerini alıp giderlerdi. Bu kâfirler onlara gayet itimat ederlerdi. Ancak, İnegöl kâfirleri Osman Gazi'den çekinirlerdi. Bilecik kâfirleri de İnegöl kâfirlerinden çekinirlerdi.”²

Aşiret yapısı içinde hayvancılığın ağırlık taşıdığı Söğüt-Domaniç bölgesinde geçen hayatın kayda değer siyasi ve askerî boyutu bulunmuyordu. Osmanlılar tarihlerinin bu ilk safhasında gayet sıradan bir aşiret hayatına sahip idiler. Eskişehir'in batısında, Bursa ve Adapazarı'na uzanan alanda onlar gibi birçok aşiret yaşıyor, aynı yayla-kışla hayatını sürdürüyordu. Osmanlıların bu dönemde devlet olduklarına dair bir işaret yoktur. Devlet olamadıkları için bir merkez ve başkentleri de yoktur.

Aşık Paşazade'nin belirttiğine göre, Osman Bey Söğüt'e ilk yerleşim aşamasında Bilecik Tekfuru'na karşı müdara siyaseti güdüyordu. Bu hususa pek fazla dikkat edilmemiştir. Müdara siyaseti, Bitinya'nın fethi öncesinde Kayıların komşularıyla ilişkilerini analiz etmede

2 Aşık Paşazade, s. 10. Mehmet Neşri, s. 79.

başvurulacak sosyo-politik bir kavram olarak araştırmacıya kolaylık sağlayacak niteliktedir. Osmanlıların bu ilk tarihî merhalesi, hesaplı dostluk ilkesine tam olarak uygunluk gösteriyordu. Osman Bey, bütün komşularına karşı hesaplı dostluk ilkesine göre hareket ediyordu. Aşık Paşazade bunu özellikle vurgular.³ Müdara, her halde zorunlu bir dostluk olmalıdır. İki taraf birbirine katlanmak zorunda olduğunda karşılıklı barış hali meydana geliyor. Bir taraf bu barışı bozacak bir güce sahip olduğunu hissederse müdara ortadan kalkabilirdi.

2. İnegöl Tekfurluğu Karşısında Başarısızlık ve Karacahisar'a Dönüş

Osmanlılar Marmara Uç bölgesinde kalıcı bir merkez kurma veya fethetme girişimlerini sürdürdüler. Söğüt ve Domaniç arasında sürekli gezerek ve kışladaki mallarını Bilecik'e emanet ederek siyasi bir güç haline gelmeleri imkânsızdı. Bu aşamada en önemli hedef İnegöl Tekfurluğu idi. Osmanlılar bu tekfurluk karşısında müdara siyaseti gütmemişlerdi. Osman Bey İnegöl tekfuruyla şiddetli bir mücadeleye girişti. Bursa zaten Osman Bey'in ilk dönemleri için hedeflenemeyecek kadar yüksek bir hedefti. Bu bakımdan İnegöl, hinterlandı ve yerleşim yeri olarak merkezi özelliği ile Osman Bey'in öncelikli hedefi olmuştu. Ancak, ilk mücadeleler başarısızlıkla sonuçlandı.⁴

Osman Bey'in yanındaki akıncıların yaya ve sayılarının ancak 70 kadar olması bu dönemin askerî gücü hakkında önemli fikir veriyor. Bu sayıda bir güce ordu demek mümkün değildir, ancak müfrezeden söz etmek mümkündür. İnegöl tekfuru karşısındaki mağlubiyetin sebebi savaşçı sayısının çok az oluşudur.

Osman Bey, kalıcı bir merkez edinme amacını sürdürdü. İnegöl'e ikinci bir saldırı gerçekleştirdi. Karacahisar tekfuru ile kardeşi Kalanoz'un İnegöl tekfuru ile ittifaka girdiği bu ikinci savaş şiddetli geçti. Sonuç tam bilinmiyor, ancak iki taraftan da üst düzeyde kayıplar verildi. Osman Bey'in kardeşi Saru Yatı şehit oldu. Onun intikamına karşılık Kalanoz öldürüldü. Kalanoz'un karnı yarıldı. Gömüldüğü yere 'it eşeni' denildi. 685/1286-7 tarihinde cereyan eden bu savaş, iki taraf arasındaki şiddetli düşmanlığı ortaya koyan hadiselere sahne oldu.⁵ Osmanlılar bu savaşta yenilmese bile İnegöl'ü alamadılar. İnegöl bu olaydan yaklaşık 12 yıl sonra fethedilecektir.

İlk kaynaklara göre Osman Bey'in İnegöl Tekfurluğu'yla yaptığı mücadeleler Sultan Alâeddin'in de takdirine mazhar olmuştu. Sultan Alâeddin, Karacahisar'ı alarak Bursa istikametinde kuvvetli bir hâkimiyet alanı kurma teşebbüsünde bulundu. Ancak, Tatarların saldırısı ile geri dönmek zorunda kaldı. Karacahisar kuşatmasına Osman Gazi de adamlarıyla katılmıştı. Alâeddin geri dönerken Karacahisar'ın fethedilmesi görevini Osman Gazi'ye bırakmıştı.

Osman Gazi bu görevi hakkıyla yerine getirir ve Karacahisar'ı alır. Sultan Alâeddin'in dönüşünü müteakip Osman Gazi birkaç gün sabretti, sonunda hisarı ele geçirerek yağma etti. Tekfuru da yakalandı. Gaziler yağma ile zengin oldular. Karacahisar bundan sonra İslam şehri oldu. Bu fetih Hicret'in 687/1288-9'unda oldu.⁶ Buranın alınması Osmanlı tarihi için her bakımdan bir dönüm noktasıdır. Osmanlılar daimi bir yerleşim yeri kazandıkları gibi, Eskişehir, Kütahya, Bilecik, Bolu gibi merkezlerin hinterlandına hitap eden, siyasi, askerî, ticari bakımdan merkez olma özelliğine sahip bir jeopolitik merkezi de elde etmiş oluyordular.

3 Aşık Paşazade, s. 21.

4 Aşık Paşazade, s. 10.

5 Aşık Paşazade, s. 13, 14.

6 Aşık Paşazade, s. 15.

“Karacahisar kalesi, Eskişehir’in 7 km. güneybatısında, Porsuk çayının kenarında yükselen ve 1010 m.ye ulaşan bir platonun üzerinde kurulmuştur. Yaklaşık olarak 200 x 300 metre alan kaplamaktadır. Kale, stratejik konumu nedeniyle Eskişehir kentini, Eskişehir ovasını, Porsuk vadisini ve Eskişehir’e gelen yolları gözetim altında tutabilmektedir. Ankara yolunu denetim altında tutan Dorylaion i (Şarhöyük) ve Bitinya-İstanbul yolunu gözetleyen Beştaş Derbent Zaviyesi ile bir üçgen oluşturan kale haberleşme kolaylığı sağlayan bir yerde bulunmaktadır. Burası İstanbul ve Marmara bölgesinden gelen yolların kavşak noktasında bulunuyordu. Yollar buradan itibaren Ankara ve Konya yönüne doğru devam ediyordu.”⁷

Osman Bey’in Karacahisar’ı fethetmesi, Selçuklu sultanı Alâeddin tarafından uç beyliğine terfi ettirilmesini sağladı. Bu hadise bütün kaynaklarda zikredilir. Aşık Paşazade bu önemli hadiseyi şu şekilde zikrediyor: “Osman Gazi, Karacahisar’ı fethettikten sonra esir ettiği tekfurunu kardeşinin oğlu Ak Temür’le Sultan Alaeddin’e gönderdi. Bu arada Sultan’a ganimet malından da bol miktarda gönderildi. Sultan Alâeddin bundan çok memnun kaldı. Osman Gazi’ye sancak esbabı ile atlar, silahlar gönderdi. Ak Temür’ün sancağı getirmesinden itibaren nevbet vurulmaya başlandı. Nevbetin ayakta bekleyen nöbetçilerin eşliğinde vurulması adet oldu.”⁸

Halil İnalçık, Aşık Paşazade’ye dayanan bu bilgilerin tarihî değerini kabul eder. Karacahisar’ın Osmanlıların ilk fetih hareketi olduğunu düşünür. Karacahisar’ın merkezî karakterini de vurgular.⁹

Nevbet vurulması, sancak, at ve silah kuşanılması, sembolik olarak aşiret yapısından devlet yapısına doğru geçişin en önemli sembolik göstergesidir. Özellikle bando eşliğinde çalınan nevbet, bir iradenin açık tezahürü, Türklerde ordunun vazgeçilmez ananesidir. Bugün mehter olarak bilinen ordu müziğinin belli aralıklarda, belli törenlerde, savaşlarda, zafer kutlamaları, matem ilanlarında çalınmasına nevbet vurulması veya çalınması denilirdi.

Selçuklu Sultanı’nın bir bölgeyi Osman Bey’e resmen sancağıyla birlikte vermesi, gayet önemlidir. Bilindiği üzere, Osmanlı Türklerinde vilayetlere sancak denmiştir. Arapçası da Liva’dır ve aynı anlamı taşır. Sancak, askerî bir sembol olup, illere gönderilen valilerin yönetme görevini yerine getirmek için ihtiyaç duyduğu askerî birimin sembolü idi. Zamanla bu askerî birliğin sembolü olmaktan çıkarak idari birim olarak şehri ifade etmiştir. Bu ilk dönemde Osman Bey’in sancak beyi olması kanaatimizce idari değil askerî bir görevi ifade etmektedir.¹⁰

Osmanlı klasik sisteminin temelini teşkil edecek olan sancakbeyliğinin ilk adımı bu şekilde atılmıştır. Bu anlamda, ilk sancakbeyinin Osman Bey olduğunu belirtebiliyoruz. İlk kaynakların Selçuklu Sultanı tarafından Osman Bey’e sancak verilmesi hakkında naklettiği bilgiler, Osmanlı Devleti’nin ilk kuruluş adımının aslında Osman Bey’in, Selçukluların bir valisi olarak uçlara atanması şeklinde gerçekleştiğini ortaya koyuyor.

Osman Bey’in resmî olarak sancak beyi olması ve nevbet çalması yanında, diğer önemli hadise, Karacahisar’da bir pazar yerinin kurulmasıdır. Bu hadise de ilk kaynaklarda ortaklaşa vurgulanır. Osmanlıların aşiret ananesinden kanun, nizam, maliye sistemine geçiş istikametinde atılmış en önemli adım, bahsedilen bu pazarın ortaya çıkışıdır.¹¹ Sosyolojik gelişmenin mantığına uygun olarak, pazarın kurulmasını Cuma camisinin ortaya çıkışı, Cuma kılınması ve hutbe okunması aşamaları izledi. Bu gelişmelerle ilgili bilgiler,

7 Halime Doğru, “Karacahisar Kalesi ve Osmanlı Devletinin Kuruluşundaki Önemi”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1 / 1 (2000-2001), s. 106.

8 Aşık Paşazade, s. 17.

9 H. İnalçık, “Osmanlı Beyliği’nin Kurucusu Osman Beg”, *Bellekten*, Cilt, 71 / 261 (2007), s. 500 vd.

10 Metin Kunt idari ve askerî görev arasındaki farklılığa dikkat çekmiştir. Bkz. M. Kunt, *Sancaktan Eyalete, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978, s. 15 vd.

11 Aşık Paşazade, s. 19, 20.

Osmanlıları ortaya çıkaran tarihî zeminin sosyo-kültürel ve sosyo-politik karakterini anlamamıza imkân veriyor.¹²

Pazar, kadı, hutbe gibi temel devletleşme adımlarını kanun yapılması izledi. Aşık Paşazade'yi izlemeye devam ediyoruz: "Madem ki kadı, subaşı konuldu ve bazar dahi kuruldu ve hutbe dahi kendi adına okundu, bu kez bu halk kanun ister oldular." Osman Gazi, Karacahisar'da kurulan pazarın ilk kanunlarını vaz etti ve uygulamaya koydurdu.¹³

3. İlk Bölgesel Akıncı Organizasyonu ve Bitinya'nın Fethi

Osmanlıların Söğüt-Domaniç bölgesinde yurt tutma girişiminin ilk safhasının başarısız olduğu ve bunun adeta geri dönüş şeklinde Karacahisar'ın zabtıyla neticelenen süreci ortaya çıkardığını kısaca ele aldık. Osmanlılar Söğüt-Domaniç bölgesinde iken aslında İnegöl-Bursa-Karacabey sahasını zapt ederek daimi bir merkeze sahip olmak istemişler, ancak iki teşebbüs sonunda bunu başaramamışlardı. Şimdi Karacahisar'ın alınmasından sonra Osmanlılar bu amaçlarına yeniden ve daha organize bir şekilde yürüyeceklerdir.

Osmanlıların boy nüfusunun buradaki Rum tekfurular organizasyonunu mağlup etmeye yetmediği, bu amaçla yeni ittifakların oluşturulmasının zorunlu olduğu anlaşıldığından kısa sürede yeni müttefikler arayışına girildi. Ankara'nın batısından Bursa, Adapazarı sınırlarına kadar uzanan alanda Türkler yayılmış vaziyette idiler. Türklerin Marmara sınırlarını zorlayacak şekilde bölgeye gelişiyle yeni bir iskân coğrafyası ortaya çıkmıştı. Marmara bölgesine gelen Türkler bazı kaynaklarda yer aldığı gibi sadece Kayılardan ibaret olmadığı gibi, dört yüz çadırılık bir aşiret ile de sınırlı değildiler. Halil İnalçık'ın naklettiği veriler, XIII. yüzyıl boyunca Anadolu'ya gerçekleşen göçün bir milyondan fazla olduğunu ortaya koyuyor. İnalçık'ın tespitine göre, Ladik'e 200.000, Kastamonu çevresine 100.000, Bolu-Sakarya bölgesine 30.000 çadırılık Türkmen nüfusu göç etmişti.¹⁴ P. Rudi Lindner da hemen hemen aynı verileri nakletmiştir.¹⁵

Osmanlıların Karacahisar'dan batıya doğru yürüyebilmelerinin kendi güçleri ile mümkün olamayacağı tarihî süreç içinde anlaşılmıştı. Marmara Uç bölgesinin dağlık alanlarını kaplayan göçebe Türkler bir birinden kopuk ve dayanışmasız yaşadığı sürece buradaki Rum tekfurularına yem olmaktan kurtulamayacaklardı. Bu artık tarihî açıdan iyice ortaya çıkmıştı. Bütün uç bölgesi Türk oymaklarının bilinçli bir ittifaka geçirilmesi ve tek vücut halinde Rumlara yöneltilmesi zorunlu idi.

Bu ittifakın gerçekleştirilmesi için Osman Bey'e artık sancak beyliğinden daha geniş çaplı bir liderlik verilmesi gerekiyordu. Bunun hukuki meşruiyetinin teşkil edilmesi, ananevi hâkimiyet anlayışının o dönemdeki nakil formları ve araçları ile gerçekleştirilecektir.

Bu aşama aynı zamanda, Osman Bey'in Karacahisar sancak beyliğinden Marmara Uç beyliğine yükselmesi şeklinde gelişmiştir. Bu gelişme, kaynakların naklettiğine göre, Şeyh Ede Balı'nın Türk hâkimiyet ananesi çerçevesinde Osman Bey'i Cihan padişahı ilan etmesiyle tarihî bir önem kazanmıştır. Bir rüya etrafında gelişen bu hâkimiyet misyonu Aşık Paşazade tarafından şu şekilde nakledilir:

12 Aşık Paşazade, s. 18, 29.

13 Aşık Paşazade, s. 30, 31.

14 H. İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Sorunu", Çev., *AÜDTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt, 15, Sayı, 26, (1991), s. 330 vd.

15 1230 sonrasında dört Moğol tümeninin Azerbaycan'a gönderilmesi sonucu ortaya çıkan göçte 200.000 kişi Anadolu sınırlarını geçmişti. 1243 sonrası Anadolu'ya kaydırılan Moğol tümenleri daha fazla nüfusun batıya göç etmesine sebep oldu. 1250, 1277 tarihlerinde yine Moğol baskısıyla büyük çaplı göçler oldu. 13. yüzyılın ortalarında yazan Arap coğrafyacısı İbn Said, Gerede-Bolu ve Sakarya'nın doğusuna 30.000 çadır, Kastamonu civarına 10.000 çadırılık bir Türkmen göçü olduğunu naklediyor. Bir çadır beş kişilik nüfus olarak düşünülürse 1230 sonrasında Anadolu'ya bir milyondan fazla nüfusun göç ettiği ortaya çıkıyor. Bkz., Rudi Paul Lindner, *Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia*, Research Institute for Inner Asian Studies, Indiana University, Bloomington 1983, s. 14.

“Osman Gazi bir gün niyaz etti ve bir lahza ağladı. Uyku galip oldu. Yatdı, rahat oldu, uyudu. Görür ki, bu azizin koynundan bir ay doğar, gelir Osman Gazi'nin koynuna girer. Bu ayın Osman Gazi'nin koynuna girdiği demde göbeğinden bir ağaç biter, gölgesi âlemi tutar. Gölgesinin altında dağlar var. Ve hem dağın dibinden sular çıkar. Bu çıkan sulardan içer, bağçeler suvarır, çeşmeler akıtır.”

“Uykudan uyandı, sürdü geldi, şeyhe haber verdi. Şeyh, “Oğul Osman Gazi! Sana muştuluk olsun ki Hak Teâlâ sana ve nesline padişahlık verdi. Mübarek olsun dedi. Ve “benim kızım Malhun senin helalin oldu” der. Hemen nikâh edip kızını Osman Gazi'ye verdi.”¹⁶

“Ede Balı'nın padişahlık müjdesini vermesinden sonra, Turud (Turgud) adlı bir müridi müjdenin karşılığını istedi. Osman Gazi, her ne vakit padişah olursam sana bir şehir vereyim dedi. Derviş, şu köy bize yeter dedi. Osman Bey köyü verdi. Derviş belge olarak mektup istedi. Osman Bey, okuma bilmediği için, mektup yerine kılıcını verdi. Kılıcı hala o dervişin neslinde emanet durur.”¹⁷

Witteck, bu kılıç verme olayını doğrudan fütüvvet törenlerindeki bağlılık nişanına bağlar.¹⁸ Karacahisar'ın fethinden sonra yapılan arazi taksimatında Turgut Alp başlangıçta yapmış olduğu pazarlığın karşılığını almıştır.

“Karacahisar'a İnönü derler. O'nu oğlu Orhan'a verdi. Subaşılığı'nı kardeşi Gündüz'e verdi. Yarhisar'ı yarar yoldaşı Hasan Alp'e verdi. İnegöl'ü Turgut Alp'e verdi. Şimdi o azizin adı anılır. İnegöl yöresinde köyler var. Buna Turgut İli derler. Kayın atası Ede Balı'ya Bilecik hâsılın timar verdi. Eşini de babasının yanında, Bilecik'de koydu. Kendisi Yenişehir'e vardı. Yanındaki gazilere evler verdi. Orada duraklandı. O'nun adını Yenişehir koydular.”¹⁹

Osman Bey'in Karacahisar'ı daha ilk dönemden itibaren veliaht gibi olan Orhan Gazi'ye vermesi de buraya hangi statüyü ön gördüğü hususunda fikir veriyor. Burası iç, merkez olup temel istinat noktası idi. Onun için orayı oğlu Orhan'a vermiştir. Diğer yerler ise ilk fetih hareketlerinde düşmandan kılıçla alınan yerlerin fethedilmesinde en çok rol oynayan gazilere kılıç hakkı olarak verilmiştir.

Yarhisar'ın Hasan Alp'e, İnegöl'ün Turgut Alp'e, Bilecik'in Ede Balı'ya verilmeleri, basit bir ihsan, lütuf değildir. Buralar ikta olarak büyük mülk statüsüyle temlik edilmişlerdir.²⁰ Hasan Alp'i bilmiyoruz, fakat Turgut Alp'in bütün İnegöl yöresini kaplayacak büyük miktarda bir nüfusu olduğu belirtiliyor. Turgut Alp'ten Ede Balı'nın müridi olarak da bahsedilmiş, rüya yorumu sadedinde onunla Bilecik hususunda pazarlık yapmıştı. Buradan anlaşılıyor ki, Turgut Alp, aslında Ede Balı'nın yanında yetişmiş ve sonradan derviş olmuştur.

Hasan Alp'in de aynı statüde ve nitelikte birisi olduğu tahmin edilebilir. Bu meyanda, 'alp' unvanının burada dinî bir unvan olarak kullanıldığı görülüyor. Alp aslında askerî bir unvan olarak bilinmektedir.

Osman Gazi'nin kendisi ise seyyar bir vaziyette, gazilerine yeni yaptığı bir yerde, Yenişehir'de kaldığı ve gaza hareketini kumanda ettiği görülüyor. Gerçek anlamda bir gazi liderin doğuşunu izliyoruz. Kendini gazaya adanmış bir lider.

Osman Bey, Karacahisar-Bursa arasını bu gazi akıncı beyleriyle birlikte zapt etti. Şimdi sıra Sakarya vadisi boyunca kuzeye doğru uzanan arazilerle doğuda Bolu, batıda İznik, İzmit gibi büyük şehirler ve onlara tabi kasabaların zapt edilmesine gelmişti. Osman Bey,

16 Aşık Paşazade, s. 11.

17 Aşık Paşazade, 12, 13.

18 P. Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, s. 55.

19 Aşık Paşazade, s. 31.

20 Bu mülklerin Bizans pronoialarıyla karşılaştırılması öğretici olacaktır. Bkz. Aş.

bu aşamada Köse Mihal, Samsa Çavuş, Konur Alp, Akça Koca, Gazi Abdurrahman, Yahşi Bey gibi akıncı beyleriyle ittifak yaptı. Fethedilen yerler doğrudan merkeze bağlanmak yerine bu akıncılara büyük mülk-ikta olarak dağıtılıyordu. Buralarda henüz timar sisteminden söz edemiyoruz. Temlik sistemi bu dönemin en önemli mali uygulamasıdır.

Akıncı organizasyonunda kilit isim Köse Mihal'dır. Aşık Paşazade Köse Mihal'e öyle bir vurgu yapar ki, adeta onsuz bir gaza hareketinin olamayacağı anlatılmak istenir.

Osman Gazi sancak beyi olup ata bindiğinde en yakın adamı Köse Mihal idi. Köse Mihal daima Osman Gazi ile beraber idi. Gazilerin hizmetkârları Harmankaya kâfirleriydi.

Köse Mihal'in Osman Bey'le ilişkisinin şahsi olmadığı, halkıyla birlikte Osmanlı ailesiyle Müslümanlardan daha yakın bir diyalog içinde olduğu, hatta diğer gazilerin hizmetkârlarının da Harmankayalılardan olduğu anlaşılıyor.

Osman Gazi ile Köse Mihal hep birlikteydiler. Köse Mihal onun yanından ayrılmazdı. Osman Bey, Tarakçı Yenicesi'ne saldırmayı planlıyordu. Bu fikrini Köse Mihal'e açtı. Fikrini sordu. Köse Mihal'in araziye daha iyi bildiği belli idi.²¹

"Osman Gazi, "Mihal'i çağıralım, İslam'a davet edelim, O'nu Müslüman edelim. Ondan sonra her nereye dersiniz Allah emriyle varalım dedi. Eğer Müslüman olmazsa evvel onun vilayetini vuralım, bozalım dedi. Mihal'e adam gönderdiler, ulu seferimiz vardır, tez gelmek ardınca ol ki biz hazır olup dururuz dediler.

Mihal bu haberi duyunca iyi atlar ve güzel kılıçlar ve başka hediyelerle gelerek Osman Bey'in elini öptü. Müslüman oldu. Hilat giydirildi. Mihal, Osman'ın oğlu Orhan Gazi'ye koşuldu, Orhan ile birlikte Karacahisar'a konuldu. Saltuk Alp da gazi bir yiğit idi. O da Orhanla birlikte Karacahisar'a konuldu."²²

Köse Mihal, Sorkun üzerinden, Sarıkaya'dan Beştaş'dan geçerek, Sakarya Suyu'nu aşarak gitmeyi teklif etti. Bunun sebebi, diğer gazilerin de o taraftan gelmelerinin beklenmesi idi. Aynı zamanda Mudurnu Vilayeti de kolayca vurulabilirdi. Mudurnu Vilayeti mamur olup ganimet açısından elverişli idi.

Mudurnu tarafında Samsa Çavuş da vardı. Ona haber verelim, bir fırsat oluştuğunda bize bildirir, dedi. Bir yandan Samsa Çavuş'a haber verirken, bir yandan hareket ettiler. Beştaş'ın tekyesine vardılar. Şeyhine sordular: "Su geçit verir mi?" Şeyh, gazilere geçit vardır dedi. Suya yürüdüler. Samsa Çavuş onları hazır olarak bekliyordu. Samsa Çavuş gazileri alıp Sorkun üzerine götürdü. Sorkunlu gayri Müslim halk gazileri görür görmez itaat ettiler. Aralarında lider mertebesindeki birini çağırıldılar, geldi, Samsa Çavuş'a itaat üzere olduklarını bildirdiler. Buranın halkı Samsa Çavuş'a itaat üzere idiler. Tekrar söz alındı.

Halkın itaat etmesine rağmen, Tarakçı Yenicesi yağmalandı. Göynük'e gidilip orası da vuruldu. Oradan Göl Falanoz'a ve Harmankaya'dan Karacahisar'a çıktılar. Mihal Gazi önlerinde kılavuz idi. Çok ganimet aldılar, ancak esir almadılar. Halkı kendilerine bağlamak için.

Aşık Paşazade, bir yandan Bilecikli kâfirin bardağına el koyan Türk'ün cezalandırıldığına adalet anlayışına örnek olarak sunarken, şimdi, Mudurnu Vilayeti'nin mamur olup yağmalanmaya elverişli olduğunu ima ediyor. Bu kesin bir çelişkidir. Buradan anlaşılan şudur: Osman Bey ve ona yakın gaziler etrafı yağmalayarak güçlenmeye, adamlarını artırmaya, gaza hareketini kızıştırmaya çalışmaktadırlar. Gaza, onların en önemli gidasıdır.

21 Aşık Paşazade, s. 20.

22 Aşık Paşazade, s. 35, 36.

Osman Bey yanındaki gazileri artırmak için maddi kaynağa ihtiyaç duymakta, maddi kaynağı artırmak için yağma ve baskın zorunlu olmaktadır. Yağma ve baskına adam bulabilmek için ise gaza ideolojisinin sürükleyiciliği gerekmektedir.

Samsa Çavuş'un Mudurnu civarında Müslim ve gayri Müslim herkesin itibar ettiği bir lider olduğu görülüyor. Samsa Çavuş, Sorkun, Taraklı, Mudurnu civarlarında etkisini gösteren bir gazi akıncı beyi idi. Hayli cemaati vardı. Yoldaşığa yarar Sülemiş adlı bir kardeşi de vardı. Bu gazi akıncılar, Ertuğrul ile birlikte gelmişler, ancak Ertuğrul'dan ayrılarak Mudurnu bölgesine yerleşmiş idiler. Bunlar İnegöl tekfuruyla mücadele ettiler, ancak onunla başa çıkamayınca Mudurnu'ya çekildiler.²³

Samsa Çavuş ile Osman Gazi'nin ittifakı oldukça ilginç ve örnek bir uzlaşmayı sergiliyor. Samsa Çavuş İnegöl'de tutunamayarak Mudurnu'ya çekiliyor. Osman Bey İnegöl tekfuruyla ölümcül bir savaşa tutuşuyor, aile fertlerinin bir kaçını kaybediyor, ancak yılmıyor. Samsa Çavuş ise daha kolay hâkim olabileceği bir bölgeye, Mudurnu'ya çekiliyor. Osman Bey, etraftaki gazilerin güçlerini tek bir kumanda altında toplamadan bir başarı kazanamayacağını farkında olduğundan Taraklı Yenice'sini hedef seçiyor ve Bolu-Mudurnu istikametinde yayılmış olan gazileri gaza hareketine çekiyor. Osman Gazi, Mudurnu'yu Samsa Çavuş'a ısmarlamakla, aslında Samsa Çavuş'a ait olan bir hâkimiyet alanını kendi hâkimiyeti altına almış oluyor. Bir bakıma, Samsa Çavuş'u oraya kendi temsilcisi olarak atamış oluyor. Bu açık bir mukavele içinde yapılmıyor, ancak, olayların siyasi, askerî, sosyal gelişmesi bu sonucu kaçınılmaz olarak ortaya çıkıyor.

Gaziler kendilerinin farkına vardılar. Artık galip olduklarını idrak ediyorlardı. "Hanımız! Elhamdülillah kim kâfir mağlubdur ve ehl-i İslam galibdir. Hassa kim bir senin gibi gazi hanımız var, gayretli. Şimdiden sonra oturmak cayiz değildir." Dediler.²⁴

Sakarya vadisinin fethedilmesi ile Köse Mihal'in Müslüman olması aynı zamanda oldu. Gaziler fetih talebinde bulununca Osman Gazi, Köse Mihal'in Müslüman olması için baskı yaparak onu Karacahisar'a, Orhan'ın yanına koydu. Kendisi kuzey istikametindeki fetihlerine devam etti. Saltuk Alp da yiğit bir gazi idi. Köse Mihal ile birlikte Karacahisar Kalesi'ne konuldu. Bir oğlunu annesiyle birlikte Bilecik'e koydu. Kendisi fetih hareketine devam etti.

Leblebici Kalesi'ne vardı. Tekfuru boyun eğdiği için yerinde bırakıldı. Tekfurun oğlu Osman Gazi'ye katıldı. Leblebici Kalesi'nden sonra Lefke'ye varıldı. Orası da boyun eğdi. Buranın muhafızları Osman Gazi'ye katıldılar.

Bu aşamada Samsa Çavuş Osman Bey'e geldi. "Hanım! Bana ver bu vilayeti kim bunlar tekrar düşman olmasınlar" dedi. Osman Bey bunu kabul etmedi, vilayetin bir kısmını vermem dedi. Zira bunları vilayetinden çıkarmazsın". Lefke'nin yanında dere ağzında Yenişehir Suyu'nun kenarında bir hisarcık vardı, onu Samsa Çavuş'a verdi. Şimdi dahi oranın adına Çavuş köyü derler.

Sakarya vadisi fetihleri Osmanlıların ilk kez Bilecik'in kuzeyine açılma teşebbüsleridir. Buralar sahipsiz değildi. Tarihi metinden anlaşıldığı üzere, buraların hâkim gazisi Samsa Çavuş idi. Samsa Çavuş ile Leblebici ve Lefke kasabalarının Müslim ve gayri Müslim halkı arasında bir tabiiyet ilişkisi mevcuttu. Aslında Osman Bey buralara açılmakla Samsa Çavuş'un hâkimiyet sahasına girmiş oluyordu. Samsa Çavuş, Osman Bey'den bizzat buraların hakimiyetini talep ediyor, ancak Osman Bey ona az bir araziyi bırakıyor, buraları kendi hakimiyetine dâhil ediyordu.

23 Aşık Paşazade, s. 21-22.

24 Aşık Paşazade, s. 35.

“Lefke'den Mekece'ye vardılar. Burası da boyun eğdi. Buranın tekfuru Akhisar'a gitti. Akhisar kuşatıldı, ancak karşı koydu. Şiddetli savaş oldu. Sonunda yenilerek kaçtı. Osman Bey kaleye girmedi. Gaziler yağma ettiler. Tekfuru Karaçepiş hisarına kaçtı. Bu hisar Sakarya kenarında dere içinde yüksek bir hisardır.”²⁵

“Birkaç gün yürüyerek Geyve'ye vardılar. Buranın halkı kaleyi boşaltmış ve gitmişti. Tekfurunu bulup mallarını yağma ettiler. Oradan Tekfur Pınarı'na geldiler, orayı da aldılar. Buraların arazilerini timar olarak askerlere verdiler, halkına emnü aman içinde koydular.”²⁶

Gaziler artık birlik haline gelmişler, büyük bir ordu olmuşlardı. Şimdiye kadar genellikle gaziler yalnız vaziyette idiler. Kendi işlerini kendileri yapıyorlar, toplu bir ittifak ve dayanışma ile ortak hedefe yürümüyorlardı. Şimdi artık kendi güçlerinin farkına varmışlar ve ortak hedefe yürümenin önemini anlamışlardı.

Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, artık gaza arzusunun gazilerden gelmesidir. Şimdiye kadar ortak hedefin belirlenmesi hep Osman Gazi'nin öncülüğünde gerçekleşiyor, gaziler bir araya geliyorlardı. Şimdi gaziler hedefin daha da yükseltilmesini bizzat kendileri arzu ediyorlardı.

Osman Bey gazilerin hedef yükseltmesine şahit olduktan sonra işe Gazi Mihal'den başladı. O'nun Müslüman olması büyük önem taşıyordu. Dikkat edilirse, şimdiye kadar yapılan fetihlerin organizasyonunu o yapmıştı. Osman Bey onu artık Türklerle ittifak yapan bir kâfir olarak görmek istemiyor, bizzat İslami gaza bayrağını açmış bir lider olarak görmek istiyordu.

Osman Gazi Sakarya vadisinde Leblebici, Lefke, Mekece ve diğer yerleri zapt ettiği sırada Çavdar Tatarı'nın Karacahisar'a saldırması stratejinin değiştirilmesine yol açtı. Osman Bey fetih hareketini yürütürken başkenti kaybetme tehlikesinin varlığının farkındaydı. Bu durumda kendisi merkeze çekilerek Orhan'ı fetih hareketine memur etti. Bu stratejisi o dönemin temel kaynağında şu şekilde ifade edilir: “Bir gün Osman Gazi der oğlu Orhan'a: Bu Tatar'a gerçi and verdik. Ve illa bunların Tatarlığı gitmez. Gel, sen var bu gazilerle Karaçepüş ve Karatekin'e. Hak ta'ala sana feth ede deyi umarım dedi. Orhan Gazi der: Hanım! Her ne ki sen buyurursan ben onu kabul ederim. Akça Koca'yı, Konur Alp'i, Gazi Abdurrahman'ı ve Köse Mihal'i, bu dört azizi buna yarar yoldaştır diye koşdu. Ve dedi: Gaziler! Ha görem sizi ki din yolunda nice deprenürsüz?. Orhan Gazi'nin ilk yalnız seferi budur.”²⁷

Orhan Bey, Karaçepüş'e vardı. Burada yapılan değerlendirmeye göre gaziler üç kola ayrıldı. Birincisi kendi kumandasındaki gazilerden oluşuyordu. Bu merkezi kol Karaçepüş'ü kuşatmak için harekete geçip, bozgun numarası yaparak çekilecekti. İkinci kol hisarın arkasına, üçüncü kol ise hisara yakın bir dereye girerek kendilerini kaybettirdiler. Plan gereğince birkaç gün savaştıktan sonra Orhan Bey kumandasındaki merkezî kol yenilmiş gibi kaçtılar. Kale savunucuları tekfurları kumandasında hisardan çıkarak Orhan Bey kolunu meydana getiren Türkleri kovaladılar. Hisar önünde yakaladıkları bir Türk'e başka Türk'ün olup olmadığını sordular, Türk, başka Türk yoktur, hepsi firar etti deyince, tekfur rahatlayıp kalenin kapılarını açtırdı, kaçan Türkleri kovalamaya koyuldu. Bu hengâmede kale arkasında ve dereye gizlenmiş Türkler çıkarak kaleyi zapt ettiler. Yağmalanan hisarın ganimeti gazilere paylaştırıldı. Hisarın surları sağlamlaştırıldı.²⁸

25 Aşık Paşazade, s. 36.

26 Aşık Paşazade, s. 37.

27 Aşık Paşazade, s. 38.

28 Aşık Paşazade, s. 39.

Ardından Ap Suyu adında bir kaleye vardılar, orayı teslimiyetle ve amanla aldılar. Bu hisara asker koyarak savunmasını sağlamaştırdılar. Karaçepüş Konur Alp'a, Ap Suyu ise Akça Koca'ya verildi. Orhan Gazi tekfuru alarak döndü. Buranın askerlerini Akhisar'a getirdi. Buranın kâfirlerine aman verildi ve güvenlik altına alındı. Konur Alp zaman zaman Akyazi'ya saldırıyordu. Akça Koca da Ayan Gölü'nün suyunun aktığı Beşköprü'de bir gözcük vardı, orada duraklandı. Oradan Ormanlık alandaki şehre saldırırdı.

Orhan Gazi bu ucu berkitdi. Tutsak kâfirleri Osman Gazi'ye gönderdi. Kendisi Karatekin üzerine yürüdü. Orhan Gazi hisarı amanla teslim almak istedi. Hisarın tekfuru kararlılıkla karşı koydu. Orhan Gazi bunun üzerine muhasara etti, kaleyi teslim aldı. Kale kılıç hakkı olarak yağmalandı. Tekfur öldürüldü, kızının mallarına ganimet hakkı olarak el kondu. Elde edilen esirleri Orhan Gazi satın aldı. Yine hisara koydu. Hisar'ın içine Samsa Çavuş'u görevlendirdi.²⁹

Bundan sonra İznik üzerine yürüdüler. İznik'in sur dışında bulunan bahçeleri harap edildi. Bir yandan İznik sıkıştırılırken bir yandan Konur Alp Akyazi'yı zapt etmekle meşguldü. Aynı zaman içinde Akça Koca ise İznikmid tarafı ile meşgul idi. Bu uçlar gayet hareketli vaziyette idi. Gaziler, İznik ve İzmit'i fethetmenin heyecanına girmişlerdi. Geceleri uyku tutmaz olmuştu. Gündüz at sırtından inmezlerdi.

Sakarya vadisi, Adapazarı ve İzmit çevreleri gaziler tarafından fethedilirken sıra Bursa'ya gelmişti. Çevresi iyice Türklerin eline geçtikten sonra açlığa mahkûm olan Bursa fazla dayanamayacak ve teslim olacaktır.

1326 tarihlerine rastlayan bu aşamada Osman Gazi ya hayatta değildi, ya da çok yaşlıydı. Kaynakların bütün fetih hareketlerinde olduğu gibi Bursa'nın fethinde de gazi akıncıları ön plana alan bir anlatımı vardır. Osman Gazi, Oğlu Orhan'ı Bursa'nın fethine yönlendirdiği şu şekilde nakledilir: "Oğul! Sen evvel Atranoz'a var kim ol kâfirün atası Dinboz Gazası'nda benüm Bay Hoca'mun düşmesine sebep ol oldu" dedi. Gine Köse Mihal'i ve Turgut Alp'i buna yoldaş koşdu. Ve dahi bir aziz varıdı. Ana Şeyh Mahmud derlerdi. Anı ve hem Ede Balı'nun karındaşı oğlu Ahî Hasan'ı bile diledi. Doğru Atranoz'a çıktılar.³⁰

Bursa'nın Köse Mihal, Turgut Alp, Şeyh Mahmud, Ahî Hasan'ın yer aldığı gaziler tarafından kuşatıldığı, Orhan Bey'in bu gazi ittifakına liderlik ettiği görülüyor.

Bursa'nın kuşatıldığı sırada gazi ittifakı Adapazarı, İzmit, İznik çevresini fetih hareketini sürdürüyordu. Bu sıralarda Konur Alp, Gazi Abdurrahman, Akça Koca, üç koldan Bitinya'nın kuzey sahalarını fethetmeyi sürdürüyorlardı.

Konur Alp Akyazi, Konrapa, Bolu ve Mudurnu'yu fethederek oraları kendi mülkü haline getirdi. Karaçepiş ve Ab Suyu'na kadar geldi. Buraya Gazi Rahman'ı görevlendirerek kendi alanına çekildi.³¹

Akça Koca ise Kandıra ve Ermen'i zapt etmiş, Samandıra'yı zapt etmeye hazırlanıyordu. Akça Koca, Samandıra'yı savaşıla ele geçirdi. İki tarafın önemli kayıplar verdiği bir savaş sonunda Samandıra tekfuru esir edildi. Samandıra tekfuru, o dönemde İznikmid olarak belirtilen İzmit tekfuru tarafından fidye ile kurtarıldı. Akça Koca, Samandıra merkezli fetih hareketini yürütürken İstanbul'dan gelen tekfurlarla da mücadele etmek zorunda kaldı. Bizans gazi akıncıların İstanbul'u tehdit ettiğini görüyor ve İzmit civarındaki tekfurlara yardıma koşuyordu. Akça Koca bu safhada Bizans mahreçli karşı saldırıları göğüsleyen önemli bir sima idi.³²

29 Aşık Paşazade, s. 40.

30 Aşık Paşazade, s. 41-42.

31 Aşık Paşazade, s. 45.

32 Aşık Paşazade, s. 45, 46.

Samandıra'dan sonra zapt edilen önemli merkezlerden birisi de Aydos idi. Aydos'un zabtı ilginç bir menkıbe eşliğinde verilir. Tekfur'un kızı lider gazilerden birini rüyasında görür ve ona âşık olur. Kaleyi kuşatan gazilere Rumca yazılmış bir mektubu atar. Bu mektup Gazi Rahman'ın önünde durur. Mektupta tekfurun kızı gazilere belirlediği bir tarihte kaleyi kuşatmalarını salık verir. Gaziler belirtilen zaman ve saatte kaleyi kuşatırlar. Sarkıtılan iple surları aşar ve kaleye girerler. Tekfur sarhoş yakalanır. Kız ise Orhan Bey tarafından Gazi Rahman'a verilir.³³

Bu bilgilerin, Rum-Türk mücadelelerinde destanlaşan gaziler etrafında oluşan folklorik destan ve menkıbe motifleri olduğundan şüphe etmiyoruz.

Gazilerle Osmanlı Hanedanı'nın ilişkisinin bir hiyerarşiye tabi olduğu görülüyor. Osman Gazi'nin kendisi de bir gazi olarak Şeyh Ede Balı tarafından bu gazilerin lideri olduğu müjdelenmişti. Bu, en eski Türk hâkimiyet ananesi etrafında yapılmıştı. Adeta Tanrı Osman Bey'e kut vermiş, bu ise Ede Balı tarafından bir rüya vasıtasıyla iletilmişti.

Osman Gazi ile gaziler arasındaki hiyerarşinin ilk safhası, Orhan Bey'in devreye sokulmasıdır. Osman Gazi kendisini bir mertebe yükselterek Gazilerin başına Orhan Bey'i koyar. Bu suretle kendisi bir mertebe yükselmiş olur.

Osman Bey'in vefatı ve Orhan Bey'in beyliği devralmasıyla bu hiyerarşi anlayışı farklı bir boyutta devam edecektir. Bu sefer Orhan Bey kendisi bir mertebe yükselecek, gazilerin başına oğlu Süleyman Paşa'yı tayin edecektir.

İzmit zapt edilmeden önce Akça Koca ve Konur Alp vefat ettiler. Akça Koca İzmit ve Adapazarı'nın hinterlandını fethettikten sonra vefat etmiş, İzmit'in fethini görmek ona nasip olmamıştır. Kandıra'da yüksek bir tepe üzerinde defnedilmiştir. Konur Alp'in hâkimiyet sahası Süleyman Paşa'ya verildi. Akça Koca'nın hâkimiyet sahası hakkında kesin bir bilgi verilmez, ancak, İzmit'in fethedildiği sırada Akça Koca'nın en yakın adamı olduğu anlaşılan Gazi Rahman'ın fetih hareketine rehberlik ettiği anlaşılıyor. Orhan Gazi İzmit'i fethetmek için harekete geçtiğinde kuşatma ahvali ile ilgili her türlü umuru Gazi Rahman ile müzakere etmiş, onun tavsiyelerine göre hareket etmişti.

Süleyman Paşa İzmit kuşatması için hazırlık yapıldığı sırada Ap Suyu'nda bulunuyordu. Ap Suyu daha sonra Ab-ı Safi olarak anılan şimdiki Karapürçek veya oraya yakın bir yerleşim yeri ise Süleyman Paşa'nın Konur Alp'in vefatı sonrasında buraların nizam ve umurunu ele aldığını ortaya koyuyor. Akça Koca'ya bağlı başka bir gazi grubu da Ayan Gölü'nde bulunuyordu. Orhan Bey'in işareti üzerine bunlarla kuzeyli grup birleşerek İzmit kuşatmasını başlattılar. Bugünkü Sapanca olan Ayan Gölü ile Karapürçek arasındaki coğrafi konum dikkate alındığında, Süleyman Paşa ve ona bağlı gazi akıncıların İzmit'in doğusunda mevzilendiği ve Orhan Bey'in emri üzerine doğrudan fetih harekâtına katıldıkları anlaşılıyor. Sapanca'nın batısındaki Yalova, bir kadın olan İzmit tekfuruna tabi idi. Gazilerin henüz buraya sahip olmaları söz konusu değildi. Yalova, İzmit ile birlikte zapt edilmiştir.³⁴

İzmit 1331'de kuşatılmış, ancak altı yıl sonra aman ile teslim olmuştur. Bu nedenle şehir hâkimine ve halkına aman verilmiş, esir edilmemişlerdir. Osmanlıların Bursa, İznik, İzmit gibi sağlam surlarla çevrili kaleleri savaş yoluyla değil aman ile almış olmalarının analizi gerekir. Osmanlı fetih hareketini yürüten gaziler bu safhada surları yıkacak ateşli silahlara sahip değildiler. Surları Moğol askerî birliklerinin aşmasını sağlayan hususi tekniklerden de mahrum idiler. Bu nedenle gaziler kır yerleşim alanlarını rahatlıkla ele geçiriyor, ancak surların etrafını sararak şehirleri uzun süren bir tecride maruz bırakıyorlardı. Dış dünya ile bağları koparılan şehirler uzun süre içinde teslim olmak zorunda kalıyorlardı.

33 Aşık Paşazade, s. 48-49.

34 Aşık Paşazade, s. 53.

4. Gaza Hareketinin Niteliği Üzerine Düşünceler

4.1. Gazi Akıncılar İçinde Altınordu Menşeli Profesyonellerin Rolü

Gazi Akıncı Beyleri birkaç aşamada ve birkaç halka olarak ortaya çıktılar. Burada birinci aşama ve birinci halka ele alındı. Bu halkanın içinde yer alan ve lider konumunda bulunan Gazi Köse Mihal, aynı zamanda ikinci halkanın da en önemli simaları arasındadır.

Birinci halka, Osmanlıların Balkanlara geçmesiyle sosyolojik ve siyasi gelişmelere bağlı olarak merkeze dâhil oldu. Bunların merkez içinde özerk bir yapı oluşturmaları mümkün olmadı. Birinci halkanın en önemli şahsiyetleri, Orhan Bey liderliğinde Marmara bölgesindeki Bizans tekfurlarıyla yapılan savaşlarda asıl aktörler idiler. Osman Bey, Orhan Bey'in yanına bu akıncı beylerini koşmuş idi.

İkinci halka, Rumeli'ye geçiş ve Balkan harekâtı sırasında yine birinci halka gibi sosyo-politik bir sürecin ürünü olarak ortaya çıkacaktır. İkinci halka, Balkan fetihlerini gerçekleştirip fonksiyonunu tamamladıktan sonra merkezî yapı içine dâhil edilerek eritilecektir. Bu safha, Fatih Sultan Mehmet zamanında önemli ölçüde tamamlanacaktır.

Birinci ve ikinci halkanın içinde yer alan Gazi Köse Mihal, her tarihçi açısından muamma dolu olduğu kadar karakteristik bir simadır. Köse Mihal'in Bizans kaynaklarında yer alan *Tatar Koutzimpaxis* ile aynı şecereden gelme ihtimali çok yüksektir. Bu konu üzerinde yeterince olmasa da artık durulmaya başlanmıştır. Önümüzdeki dönemde bu alanda yeni araştırmaların ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Altınordu emiri Nogay'ın Balkan harekâtlarında görevlendirdiği ve Nogay'ın ölümünden sonra Bizans hizmetine girerek vaftiz edildiği Bizans kaynaklarında yer alan *Tatar Koutzimpaxis*'in Gazi Köse Mihal ile aynı soydan gelmiş olma ihtimalini yükselten temel veriler bu kahramanın şeceresinde gizlidir. Türkiye'de Köse Mihal hakkında yapılan bir araştırmada Köse Mihal'in soyunda bir nesil arayla bahşi ve yahşi isimleri yer aldığı ortaya konulmuştur.³⁵ Hristiyanlık'tan İslam'a geçerek Abdullah ismi alanların bir daha eski paganik isimlerini kullanmaları belki hiç rastlanmayan bir gelenektir. Bu tür din değiştirmelerin öznesi olan şahıslar özellikle Arap menşeli isimleri tercih edeceklerdir.

Bizans kaynakları Marmara bölgesinde baş gösteren Tatar akınları hakkında ilginç malumat veriyorlar. Georges Pachymérés'in bildirdiğine göre 1261-1267 yılları arasında İznik'in Tatarlar tarafından işgal edildiği haberi halk arasında büyük paniğe yol açmış, bu haber yayıldığı her yerde halk arasında korku salmıştı. İznik'in Tatar istilasına uğradığı haberinin yarattığı korku Bizans imparatoruna ulaşınca imparator meseleden dolayı üzüntü duymuştur. Henüz uzakta olan Türklerin saldırıyı yapmadığı halde böyle bir haberin şayi olması imparatoru üzüntüye sürüklemiştir.³⁶

Pachymeres'e kadar yansıyan bu haberlerin aslında bölge üzerinde var olan Tatar-Türk baskısının yaratmış olduğu umumi ve daimi bir korkuya delil teşkil etmektedir. Tatarların bölge üzerindeki varlığı münferit bir vaka olmaktan öte daimilik arz ediyordu.

"Kısa zamanda istilacı Tatar halkı din değiştirmiş ve gittikleri yerlerde, orduları sayesinde, artık iyice karşı konulamaz bir hale gelmişlerdi. Ancak bir savaş yasalari olmadığından şeflerinden bazıları isyan edince büyük karışıklıklar yaşamış, saldırıya uğramışlardı. Bu halk birbirlerine zorlanmadan ve sıkı bir bağ ile bir araya gelmişlerdir. Onlar savaşta hızlı ve

³⁵ Cemal Gökçek, *Türk İmparatorluk Tarihinde Akıncı Teşkilatı ve Gazi Mihal Oğulları*, Konya, tz, s. 76. Şecere için bkz. Ekler.

³⁶ Georges Pachymérés, *Relations Historiques*, Fransızca'ya Çev. Vitalien Laurent, Editör, Albert Failler, Paris Société D'Édition "Les Belles Lettres" 1984, Cilt I, s. 316, Kitap, III / 28; İlcan Bihter Gül, *Georges Pachymérés'in Relations Historiques Adlı Eserinde Yer Alan Türkler ile İlgili Kayıtların Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2008, s. 31 vd.

kötüdürler; kimseye muhtaç olmadan yaşar geçimleri için endişelenmezler. Onların yasa koyucuları Solon, Lycurgue ya da Drakon kökenli değildir. Tam tersi bu kişi tanınmayan, eskiden demirci olan, sonradan han, yani hükümdar olan biridir. Hazar Denizi'nden göç etmeye karar veren halkına, yasadını takip etmeleri durumunda hep galip olacaklarına dair söz vermişti. Bu yasada şunlar vardı: kibar şeylerden uzak dur, önüne gelenden memnun ol, halkını gözet, geçim uğruna onlara acı verme, öğrenmeden her şeyi ye, birçok kadınla yaşa ama onların ihtiyaçlarını eksik etme çünkü soyumuz çoğalmalı, toprağın olsun ve ona gecikmeden evler inşa et, faydalı şeyler için gel ya da git, eğer yiyeceğe ihtiyacın olursa at avlamak ya da yakalamak için ok kullan ve onun kanını iç. Eğer daha katı bir yiyeceğe ihtiyacın varsa bu kanı koyun tulumunun içine koy ve tulumu da eyere yerleştir; böylece ısıyla birlikte yavaş yavaş pıhtılaşarak katılaşacak ve yemek olacaktır; eğer kumaş parçası bulan biriyle karşılaşırsan kıyafet dik ama gerekmedikçe kıyafet değiştirme, amaç elde etmek ve ihtiyacı olana götürmek; eski alışkanlıkların üzerine yenilerini eklemekten utanç duyma. Kendi köşende otururken eyerin, kıyafetlerin ve erzaklarınla idare et savaşta ise başkasınınkini almaktan çekinme. İşte yasa koyucu Cengiz Han'ın bu buyruklarına sıkıca tutunarak sözlerinde doğrucu davranışlarında ise adaletli oldular. Ruhlara özgürlük karakterlere dürüstlük geldi. Yani bu durum duyduklarını başkasına yalanla söylemeyip yaptıklarında da entrikacı olmamaktır.”³⁷

Pachymeres'in genelde nefret, ancak gizli bir takdir hissiyle anlattığı Tatarların lideri Nogay ile Bizans İmparatoru arasında tam bir anlaşma yaşanmıştı. Bu, Bizanslıların Kuzeyli Türklere uyguladığı genel bir politika idi. Yenemedikleri Türklere istifade etmek prensibi uzun süreli bir Bizans politikası olmuştur. Bizans, gerek Anadolu'dan yaklaşan Türk beylikleri, gerekse Balkanlardan gelebilecek saldırılar karşısında zırh, kıymetli kumaş ve şarap gibi hediyeler göndermek suretiyle Nogay ile dostluk kurmuştu.³⁸

Bizans İmparatoru VIII. Mikhail'in Teselya'da isyan eden Sébastokrator Jean'ı bastırmak için Tatarları davet etmekten başka başvurabileceği bir tedbir yoktu. Pachymeres, bir yandan Tatarların baskın ve yağmasından korkmak, bir yandan da Tatarların yardımına başvurmak zorunda kalmalarının utanç verici olduğunu yazıyor. Pachymeres, imparatorun kendi ordusuna değil Tatarların kuvvetlerine güvendiğini de ekliyor.³⁹

İmparator Mikhail hasta olup ancak Tekirdağ'a kadar gidebilmişti. Tatarlarla buluşarak isyancılar üzerine gitmeyi planlayan imparator, 1282'de ölmüş ve yerine Andronikos getirilmiştir. Yeni imparator için davet edilen Tatarlar önemli bir problem teşkil edecekti. Bizanslılar, Tatarların Trakya'yı yağmalamasından endişe ediyorlardı. Korktukları olmadı. Tatarlar barışçı bir şekilde Bizans alanından çıktılar.⁴⁰

Tatarlar Trakya'dan çıktılar, ancak Bulgaristan kâmilten Nogay ve ona bağlı güçler tarafından yönetiliyordu. Bulgaristan'ın Altınordu hâkimiyetinde olduğu görülüyor. Bizans İmparatoru Altınordu ile olan dostluğunu üst düzeyde sürdürüyordu. Kızını Tokta ile evlendirmişti.⁴¹

Altınordu ve Bizans arasındaki ilişkilerin bu kadar yakın seyrettiği bir süreçte bir de Kösempaxis olayı yaşanmıştı. Pachymeres'de *Tatar Koutzimpaxis* Olayı adıyla müstakil başlık altında verilen bu mesele, Köse Mihal hadisesini yeni baştan ele almayı gerektirecek ehemmiyettir. Pachymeres'in bütün eserinde gözlemlendiği üzere Bizans XIII. yüzyılın son çeyreği ile XIV. yüzyılın başlarında, yani Osmanlıların kuruluş safhasında kendisini Türk

37 Pachymérés, *Relations Historiques*, Fransızca'ya Çev. Vitalien Laurent, Editör, Albert Failler, Paris Société D'Édition "Les Belles Lettres" 1984, Cilt, II, s. 444 vd., Kitap, V / 4; Bihter, s. 34 vd.

38 Pachymérés, Cilt, II, s. 448, Kitap, V / 4; Bihter, s. 36.

39 Pachymérés, Cilt, II, s. 658 vd., Kitap, VI / 35; Bihter, s. 38vd.

40 Pachymérés, Cilt, III, s. 18 vd., Kitap, VII / 1; Bihter, s. 40 vd.

41 Pachymérés, *Relations Historiques*, Fransızca'ya Çeviren ve Yayınlayan, Albert Failler, Paris Société D'Édition "Les Belles Lettres" 1999, Cilt, III, s. 294., Kitap, IX / 27; Bihter, s. 44 vd.

tehdidi karşısında savunmak için Tatar güçlerine başvurmuştu. Bapheüs (Koyun Hisar) Muharebesi (1302) sıralarında Osman Bey'in bütün kuvvetleriyle Bizans'a yüklendiği sırada imparator yeniden Tatar güçlerine dayanan bir tedbire başvurmak zorunda kaldı. Bizans İmparatoru, Nogay'ın akrabası ve aynı zamanda etkili Müslüman olan Tatar Kösempaxis'den yararlanma planı yaptı.

Kösempaxis, Nogay'ın ölümünden sonra doğudaki Türklere katılmak için ailesiyle birlikte yola çıkmış, ancak olaylar onu Bitinya'ya sığınmak zorunda bırakmıştı. Profesyonel bir akıncı olduğundan şüphe edilemeyecek olan Kösempaxis, imparatorla anlaşarak onun hizmetine girmek istedi. İmparator, Hıristiyan olması karşılığında onu hizmetine almayı kabul etti. İmparator'un Kösempaxis'i yakın komşu düşmanlarından olan Süleyman Paşa'nın kızı ile evlendirerek Türklerin dostu gibi göstermesi, bu Tatar kumandanı ile ilgili hadiseleri iyice muamma haline sokuyor. Bizans, Kösempaxis'i İzmit bölgesindeki kuvvetlerinin başına getirdi, ancak hiçbir şey planlandığı gibi gitmedi. Süleyman Paşa damadı Kösempaxis nedeniyle saldırmıyordu. Ancak, bölgedeki Türk ilerleyişi bir veya birkaç kişi ile sınırlı olmaktan uzaktı. Bu ilerleyiş tabii bir nüfus kayması halinde geliyordu. Pahymeres, diğer iki adamın (Kösempaxis ve Süleyman Paşa) anlaşarak Bizans'a karşı düşmanlığını sürdürdüğünü ve bundan kazançlı çıktıklarını bildiriyor.⁴²

Köse Miha'l'in ilk yurdu ve soyu hakkında Türk kaynaklarından Enveri'de ilginç bilgiler var. Enveri'ye göre Miha'l Bey'in babasının adı Balta olup Marmara Bölgesi'ne Şam'dan gelmişti.⁴³

Mihaloğlu hakkında esaslı bir tetkik yapan Yordan Triphanov, Bulgar halkı arasındaki menkıbe ve kanaatleri de nakletmiştir. Triphanov, Bulgaristan'da Mihaloğlu hakkındaki tarihî söylentileri şu şekilde özetliyor. "Türk egemenliği döneminde Bulgaristan'ın birçok yerinde *Mihalbeyoğlu* soyadını taşıyan beyler yaşamıştı. Bunlar arasında ilk doğan çocuklar *vakıfların mütevellisi* (dinsel, eğitsel, hayri, toplumsal kurumların; cami, okul, imaret, köprü, çeşme vb. gibi yapıların masrafları karşılığı olarak vasiyet edilmiş emlak müdürü) olurdu. Vakıf gelirlerinin bir bölümü de, vakıfnameler hükümlerine göre, mütevellilerin ve ailelerinin geçim masraflarına harcanırdı. *Mihalbeyoğlu* adı Bulgarların da dikkatini çekmekten uzak kalmamıştır; çünkü bu, yalnızca Hıristiyan olmak şöyle dursun, aynı zamanda bir Bulgar adı gibi görünmüştür. Bu soyadıyla anılan beyler de kökenlerinin Hıristiyan olduğunu, İslâm dinini yüzyıllar önce kabul etmiş bulduklarını bilirlermiş. İçlerinden birçoğu da, tıpkı Bulgarlar gibi, ilkönce *Mihal* adını taşıyan dedelerinin Bulgar olduğuna inanırlarmış."⁴⁴

Enveri'nin verdiği bilgi, eğer doğruluk payı varsa, en azından Mihaloğlu'nun Rum menşeli bir asker olmadığını, babasının da Türkçe bir ad taşıdığını ortaya koyar. Bu ayrı bir problem teşkil eder ve araştırılması gerekir. Triphanov'un naklettiği söylentiler ise bizim açımızdan tarihî süreçle birebir uyumluluk gösterir. Belirtildiği üzere, Köse Miha'l veya Pachimeres'deki adıyla *Tatar Koutzimpaxis*'in menşeinin Bulgaristan'a bağlanması çok normaldir, zira bu tarihlerde Bulgaristan kısmen Emir Nogay'ın kontrolünde, kısmen de etkisi altında bulunuyordu. Nogay'ın tarih sahnesinden çekilmesinden sonra *Tatar Koutzimpaxis*'in Bulgaristan'da bulunması ve oradan Marmara'ya gelmiş olması tarihî gelişme sürecine uygun düşmektedir.

Enveri'nin bilgisinde doğruluk payı varsa, bu soy bilgisini Bulgaristan'dan bir önceki aşamaya koymak gerekecektir.

42 Pachymérés, *Relations Historiques*, Fransızca'ya Çeviren ve Yayınlayan, , Albert Failler, Paris Société D'Édition "Les Belles Lettres" 1999, Cilt, IV, s. 378 vd., Kitap, X / 30; Bihter, s. 49 vd.

43 Enveri için bkz. Sabev, Orlin, "The Legend of Köse Miha'l", *Turcica*, 34 (2002), s. 245.

44 Yordan Trifonov, "Tarih ve Söylentilerde Mihalbeyoğulları", Çev. Türker Acaroğlu, *Belleten*, 60 / 229, (Aralık 1996), s. 801.

Osmanlı kaynaklarında Bizans'a karşı gazileri organize ettiği bildirilen Süleyman Paşa'nın, Orhan Bey'in oğlu olduğunu biliyoruz. Süleyman Paşa'nın Orhan Bey iktidarı sırasında gazilerin lideri yapıldığı da Türk kaynaklarınca sabittir. Ancak, Osmanlı kaynaklarında Köse Mihal'in Osmanlı Hanedanı'ndan birisinin kızıyla evlenerek akraba olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla beraber, Pahymeres'in Süleyman Paşa ve Köse Mihal'in anlaşarak Bizans'a karşı saldırılarını sürdürdükleri yönündeki haberi, Köse Mihal hakkında Osmanlı kaynaklarındaki bilgilerle birebir örtüşmektedir. Türk kaynaklarında Köse Mihal, Pahymeres'de ise Kösempaxis hakkında yer alan bilgilerin tahlili, iki tarihî simayı birbirine adeta özdeş kılar niteliktedir. Aşık Paşazade'nin Köse Mihal ve Osman Bey arasındaki ilişkilerle ilgili anlatımı, adeta iki Müslüman arasındaki ilişkilere yaklaşan bir dostluğu ortaya koyar. Köse Mihal'in Hıristiyan olduğu herkesçe bilinmesine rağmen bu hadise aralarındaki samimiyete bir engel teşkil etmemiştir.

Köse Mihal'in bölgedeki akıncı beyleri içinde en profesyoneli olduğu da kaynakların teyit ettiği bir husustur. Osman Gazi Bitinya harekâtında onun var olmasını zorunlu görmüş, arkadaşlarıyla "varıp Mihal'i İslam'a davet edelim, eğer yanaşmazsa zorla Müslüman edelim" yollu diyaloga girmiştir. Bu, Mihal'in nitelik ve fonksiyonları hakkında açık bir bilgi vermektedir.

Gerek Bizans, gerekse Türk kaynaklarının Köse Mihal ve Kösempaxis hakkında verdiği bilgiler başka bir sima ile bütünleşemeyecek kadar birbirini destekler niteliktedir. Köse Mihal hakkında oldukça titiz bir araştırma yapmış olan Sabev, Pahymeres'deki bilgilerin bütünüyle göz ardı edilemeyeceği sonucuna ulaşmıştır.⁴⁵

4.2. Akıncılığın Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Politik Karakteri ve Bunun Osmanlılar İçin Önemi

İlk Osmanlı tarihçilerinin Ortaçağ anlayışına dayalı bir dinî gayretle İslami cihat-gaza mefhumu içine yerleştirdikleri gazi-akıncı hareketinin bu şekilde yorumu çağdaş tarihçiler tarafından da benimsenmiştir. Paul Wittek'in liderliğini yaptığı ve özellikle Halil İnalcık'ın da kısmen paylaştığı bu görüş, akıncılık anlayışının neredeyse bir dinî hareket olarak algılanmasına yol açmıştır.⁴⁶

Gaza veya cihat mefhumu, akıncılığın ancak ideolojik bir boyutunu temsil edebilir. Realiteyle bir ilgisi yoktur. Gazi akıncılar, Gazi Mihal örneğinde görüleceği üzere, aslında dinî gayretten oldukça uzakta, savaş ve ganimete odaklanmış süvari birliklerinden oluşmaktaydı.⁴⁷ Bu akıncılar, beylerinin hizmetinde bulunuyorlardı. Marmara Uç bölgesinde kumanda heyetini teşkil eden Osman Bey'den başka 8-10 kadar akıncı beyinin olduğunu görüyoruz. Bunlar, kendilerine tabi muayyen birliklerle birlikte sürekli savaş yaparak varlıklarını sürdürebilirlerdi.

Söğüt ve Domaniç bölgesinde Osman Bey, İnegöl kırsalında Turgut Alp, Mudurnu civarında Samsa Çavuş, Bolu-Konraba bölgesinde Konur Alp, Adapazarı-İzmit kırsalında Akça Koca, ona yakın Gazi Abdurrahman ve bunlarla işbirliği halinde birçok gazi akıncı beyi, kumandasındaki akıncı sayısını çoğaltmak ve gücünü artırmak için mücadele ediyorlardı. Bu akıncı beylerinin düzenli bir hazineleri ve güçlü birlikleri besleyecek gelir kaynakları yoktu. Bu açıdan daimi olarak savaşmak, ganimet toplamak zorundaydılar. Bizans tarihçisi Pahymeres bu gerçeği gayet yalın bir şekilde dile getiriyor.⁴⁸

45 Sabev, "The Legend of Köse Mihal", s. 249.

46 Bkz. Paul Wittek, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1995, s. 47 vd.

47 Wittek'in en etkili ve esaslı eleştirisi Lindner tarafından yapılmıştır. Bkz., *Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia*, s. 1 vd.

48 Bkz. Yuk.

Osman Bey de aynı konumda idi. Nitekim ilk mücadelelerini yetersiz asker ve kaynak yüzünden kaybetmişti. Akıncılar, profesyonel askerler olarak konumlarını ancak yeni yerler, şehirler fethetmek ve oraların gelirlerini tasarruf etmek suretiyle güçlendirebilirlerdi.

Bu akıncılık hareketi, yaklaşık 20-30 yıl içerisinde bütün bir Marmara Bölgesi Rum nüfusunun toplu halde göç etmesine ve İstanbul'a çekilmesine yol açmış, boşalan yerlere Türklerin yerleşmesiyle yeni güç kaynaklarının oluşmasının önünü açmıştı. Pahymeres bu toplu Rum göçünü trajik şekilde nakleder: "Doğudaki topraklar gittikçe çürüyor, imparatora her gün birbirinden kötü haberler geliyordu. Topraklarımızda olanları, çekilen acıları biz kendi gözlerimizle görebiliyor, acıların neden olduğu sızlanmaları duyabiliyorduk. Artık düşmanla aramızdaki tek sınır boğazdı: Düşman, başına buyrukluğuyla tüm toprakları, kiliseleri, görkemli manastırları istila ediyor, bazı kaleleri yıkıyor, bazılarını ise yakıyordu. Her gün insanları öldürerek ve kızlarını kaçıarak mutlu oluyorlardı. Bu daha önce hiç duyulmamış bir zalimlikti. Bithynia, Mysia, Phrygia ve Lydia'nın civarındaki topraklar yani ünlü Anadolu'yu, birkaç güçlü yerin dışında, tamamen yıkmışlardı. Bu bahsettiğimiz olayları yapan ve ölüm getiren zalimler ise Amourioslar, Osman'lar, Alişirler, Menteşeler, Suleyman Pasalar, Alaides'ler, Ameramanes'ler, Lamises'ler(?), Sphondyles'ler(?) ve Pagdines'lerdi(?). Kibirlerinin ve ürkütücü karakterlerinin verdiği cüretle, vahşi bir ateş gibi, her yeri ele geçiriyor ve parçalıyorlardı. Onların daha da ileri gitmelerine engel olabilen tek şey denizdi. Sürekli gelen felaket haberleri imparatora düşünecek zaman bile bırakmıyordu. Onlara karşı ilerlemek ya da direnmek mümkün değildi. Çünkü Bizans ordusu iyice zayıflamıştı; evlerini ve *pronoialarını* kaybedenler batıya ulaşabilmek için doğudan kaçmıştı ve artık tek ilgilendikleri hayatlarını kurtarmaktı; diğer taraftan birtakım ayrıcalıklar vermek pahasına bile olsa başka asker bulma şansımız da yoktu. Durumu biraz kurtarmak için antlaşma yapılırsa bile Türklerin karakteri bu antlaşmalar için uygun değildi ve yararsızdı: bu düşmanlar oldukça kalabalıktı, karakterleri çok farklıydı ve başlarında olan emirleri onlara yağma yapmaları ve ganimet elde etmeleri için izin veriyordu, eğer izin vermezlerse bile yağma ve ganimete ulaşmak için başka bir yol buluyorlardı. Bu yüzden dönemin şartlarına ve duruma uygun görünen tek önlem daha önce bahsettiğimiz manastırlara, kiliselere ve imparatorluk bahçelerine ayrılan özel toprakların orduya devredilmesi fikriydi. Böylece bu adamlar kendi malları için mücadele edebileceklerdi. Ancak bu sadece projeydi, hayata geçirilmesi için henüz karar verilmemişti. Türkler her yeri istila ediyor, insanları kılıçtan geçiriyorlardı. Bu durumdan kaçmayı başarabilenler ise Kyzikos kalesine sığınıyorlardı. Güçlü bir adam olan şehrin metropoliti Niphon bu kadınları, çocukları, hayvanları ve hatta malları bile şehre kapatmıştı."⁴⁹

Linda Darling'in İmber'den naklen üzerinde durduğu üzere, çağdaş Bizans ve Latin kaynakları Osmanlı gazilerini yukarıdaki metin çerçevesinde tasvir ediyorlar. Bu tasvirde dinî karakterde bir dayanışmadan ziyade askerî karakterde bir örgütlenme söz konusudur.⁵⁰ İlk gazilerin sistemli bir İslamlaştırma faaliyeti yaptıklarına da şahit olmuyoruz. Gazilerle Rum kızlarının birbirlerine âşık olmaları da söz konusudur. Bununla ilgili örneklerden birisi, Aydos'un zabtı sırasında tekfurun kızının Gazi Abdurrahman'a âşık olması ve gazilere kılavuzluk etmesi rivayetidir.⁵¹

Bu gaza ve cihat nazariyesi tarihî bağlamından koparılarak dinî bir olguya dönüştürüldüğünde Osmanlı kuruluş şartlarının kendine has karakterini büsbütün kaybetmek tehlikesi mevcuttur. Hele bunun idealleştirilmesinin sınır tanımayacağı da göz önünde tutulursa Osmanlı tarihî yapılarının bütünüyle dinsel nazariye içinde kaybedilme tehlikesi mevcuttur.

49 Pachymérés, Cilt, IV, s. 422 vd., Kitap, XI / 9; Bihter, s. 50 vd.

50 Linda T. Darling, "Contested Territory: Ottoman Holy War in Comparative Context", *Studia Islamica*, No. 91 (2000), s. 135,136.

51 Aşık Paşazade'nin naklettiği bu rivayet için bkz. yuk.

Barkan'ın da vurguladığı üzere Marmara Uç bölgesinin Türkler tarafından fethi, toplu bir göç olayının siyasi ve dinî önderler tarafından organize edilmesi şeklinde cereyan etmiştir. Bu göç çok sistemli ve planlı şekilde yönetilmeseydi yıkıcı bir sürece dönüşür, hem göç edenler, hem de bölgedeki toplumlar için büyük trajedilere neden olurdu.⁵² Bu süreçte Osmanlılar düzenli bir orduya sahip olmadıkları gibi, bu orduyu kuracak kaynaklardan da mahrum idiler. Bu nedenle, gaza ve yağma, adeta var olma ve genişlemenin zorunlu bir boyutunu oluşturuyordu.

Bu kendini idame ettirebilme yeteneğindeki gazi akıncı birlikleri olmasaydı Bizans belki Selçuklu sonrası dönemde yeniden toparlanır, hatta kendini Trakya ve Anadolu istikametinde güçlendirerek varlığını sürdürebilirdi. Bizans, bu tabii saik ve nitelikte ortaya çıkan nüfus hareketi karşısında çaresiz olarak İstanbul içine hapsolmuştur.

Türklerde alplık, akıncılıkla aynı fonksiyonlara sahip profesyonel askerliği ifade eden terim olup menşei çok eskilere gidiyordu. Alplar, kendilerine bağlı nöker ve yoldaşlara sahiptiler. Bu suretle Ortaçağ'a damgasını vuran akıncılık doğmuştu. Gazilik İslami dönemde eski alplık muadili olarak kullanılmıştır. Alplığın henüz tam olarak sönmediği ve gaziliğin mesleki bir terim olarak yerleşmediği tarihî bilgilerin analizinden anlaşılacaktır. İlk Osmanlı savaşılarına gazi denmesi, belki yüz yıl sonraki tarihçiliğin inşasına dayanmaktadır. Ancak, Osman Bey'in arkadaşlarının önemli bir kısmının alp unvanı taşıması ise somut bir gerçekliğe işaret etmektedir.⁵³

Osmanlı alplığı doğal bir tarihî süreç içinde gelişti. Osman Gazi'nin başarıları duyuldukça etraftaki alplar onun yanına koştular. Halil İnalçık, alplar ile onların nökerleri arasında bir ayırım yapmıyor. Alp unvanı kanaatimizce nökerlere, yoldaşlara liderlik yapan soylu kimselere veriliyordu. Nökerlik ise eski çağdan beri var olan neferlik, rütbesiz askerlik kurumunun muadili idi. Nöker, gulam ile de muadil olabilir. Rütbesiz askeri ifade etmelidir. Alplar, akıncı beyleri olarak nökerlerinin hayatından, geçiminden sorumlu idiler. Selçukluların son, Osmanlıların ilk dönemlerine damgalarını vuran bu alp gaziler, Osman Bey'in fetih hareketine destek verdikleri ölçüde kendilerine Bizans'ın *pronoiası*, Selçuklu-Abbasi iktası muadili olarak mülk, yurt niteliğinde topraklar verildi. Bunlar uç beyleri konumunda idiler. İnalçık, bu yapının feodal karakterine işaret eder.⁵⁴ Bu tespiti katılıyoruz, aynı zamanda bu nitelendirmeyi zorunlu görüyoruz. Kuruluş döneminin bu feodal niteliği ile klasik dönemin merkezî karakterini ayırtırmak Osmanlı tarihini doğru analiz etmek için zorunludur.

Bu konuyu ele alan nadir araştırmacılar olan İnalçık'ın alp ve nöker arasında bir ayırım yapmaması, alplık kurumunun Türk Ortaçağı'ndaki fonksiyonlarının ayırtılmasını güçleştiriyor. İnalçık, nökerlik ve alplık kurumunu ayırmadan ikisini de March Bloch'dan naklen *commendatio veya hommage* terimiyle özdeşleştiriyor.⁵⁵

March Bloch'un anlattığı olgu, senyör ve vassaldan oluşan hâkimiyet ve tabiiyet ilişkisidir. Bu sistem sonsuz bir bağlılık ve tabiiyet ilişkisini içermekte idi. Kendinden aşağıdaki birisinin senyörü olan bir soylu, kendinden yüksek birisinin vassalı olabilirdi. Bu şekilde bir bağlılık ve hâkimiyet, soylular arasındaki bir hiyerarşiye işaret etmektedir. Osmanlı alplığı bu sistem içinde ele alınırsa, Osman Bey, Turgut Alp, Hasan Alp ve diğerleri aynı sınıftan asalet sahibi alplar olarak değerlendirilmek durumundadırlar. Osman Bey, daha babası Ertuğrul zamanında oluşan bir soyluluk hiyerarşisinin üzerinde yükselmiş bir kişi idi. Yani, daha

52 Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, I, İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, II, (1942), ss. 279-387; Ö. L. Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda bir iskan ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler," *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 11 (1949-1950), s. 524-570; 13 (1953-1954), s. 209-237.

53 İnalçık, "Osman Beg", s. 491.

54 İnalçık, "Osman Beg", s. 492.

55 İnalçık, "Osman Beg", s. 495.

doğuştan bir asalete sahip idi. Kendi kazanımları ve başarıları, onu kendisi gibi soylu alplar arasında yükseltecek ve nihai olarak bey, padişah mevkiine taşıyacaktı.

Batı tarihinde Karolenj İmparatorluğu'nun son zamanlarında gelişmeye başlayan feodalizm, merkezî bir kralın, uzak çevrede kendi hâkimiyetini gevşek de olsa sürdürme çabasının ürünü olarak doğmuştur. Sınırlı bir para ekonomisi, yetersiz merkezî hazine imkânları içinde uzak çevreye hükmedemeyen ve onu kendisine bağlayamayan Şarlman, soylulara vassallık şartıyla fiefler vererek onları kendine bağladı. Bu suretle barbar saldırıları karşısında da nispi bir korunma sistemi geliştirilmiş oluyordu. Aksi takdirde merkezî hükümetin gücü uzak çevreye ulaşmıyor ve çevre barbar saldırıları karşısında korumasız kalıyordu. Bu sistemin özünde yer alan sadakat (hommage) ve yurt (fief, pronioia, ikta) temel unsurları teşkil ediyordu. Yüksek soylu kendi vassalına fief vererek onun sadakatini kazanıyordu.⁵⁶

Nökerlere gelince, bunlar kanaatimizce rütbesiz askerler olup her alpin bu tür askerleri, neferleri vardı. Bunlar alplarına mutlak bağlı ve itaat içinde idiler. Bunlar gulam statüsünde olup herhangi bir *fief* veya *pronioia* tasarruf etmeleri söz konusu değildi. Bunlar tabi oldukları alpin sofrasından karınlarını doyurur, onun adamları olurlardı. Bunların asalet sahibi olmaları söz konusu değildi. Asalet sahibi olmak, her halde *alp* rütbesi ile ifade edilen yüksek bir statü idi.

Asya ve İslami dönem gulam sistemi hakkında yapılmış bir tez bu konuda aydınlatıcıdır. Nöker Moğol dilinde eski anlamıyla arkadaş, yoldaş manalarına gelmekte ise de Moğol İmparatorluğu'nun dağılmasından sonraki dönemlerde uşak, yamak, martaloz anlamlarını kazanarak değişikliğe uğramıştır. Lee'nin isabetle ortaya koyduğu üzere, 12. ve 13. yüzyıllarda Moğol aşiretleri hızla parçalanmış, yeni ve daha küçük aşiretlere bölünmüştür. Nöker, yeni aşiret reislerinin, aşiret bağlarına sahip olmayan kölelerini ifade ediyordu. Lee, bu tarzda aile bağlarının dışında kalmış grupların eski Türk sistemindeki muadilinin *çakar* olabileceği üzerinde duruyor. Arap uygulamasında bunun şakirt olarak değişime uğradığını belirtiyor.⁵⁷

Son Karolenj periyodu ile son Selçuklu döneminin mukayesesi de oldukça öğretici olacaktır. Şarlman fief vererek vassal kazanıyor, bu suretle uzak çevreye hâkimiyetini ulaştırmaya çalışıyordu. Bu, Sultan Alâeddin'in Osman Bey ve diğer uç beylerine yurt vermesiyle hemen hemen aynı uygulamaya işaret etmektedir. Osmanlı dönemi alplığı, son Selçuklu döneminin ürettiği bir feodalizm olarak algılanmalıdır. Bu sistemin özünde, uzak çevreye hükmedemeyen merkezi sultanın, uzak çevredeki fiili güçlere yetki vermek ve meşruiyet kazandırmak suretiyle kendine tabi kılması prensibi yatıyordu. Bu sistem, merkezî hükümetin nihai başvurduğu çarelerden birisi olup kısa zaman sonra uzak çevrenin otonom karaktere bürünmesi kaçınılmazdı. Osmanlılar bu süreci aynen yaşamışlardır.

Burada bazı ufak ayrıntılara dikkat etmek zorunludur. Osman Bey'in Karacahisar'ı Sultan Alâeddin'den yurtluk olarak aldığı zamanki konumu ile Söğüt-Domaniç bölgesinde göçebe bir hayat sürdüğü zamanki konumunu ayırt etmek gerekir. Burada, toprağa dayalı *commendatio* ve *hommage* sistemi ile toprağa bağlı olmayan özgür savaşçılar arasında da bir ayırım yapmak gerekir. Gaziler, Marmara uç bölgesine ilk geldiklerinde

56 Bkz. George J. Pimentel, *Comparative Feudalism: Feudalism in Western Europe, Japan And The Ottoman Empire*, Doktora Tezi, Department of History Middle Tennessee State University, Murfreesboro, Tennessee, August 2002, s. 27 vd. Bahis Konusu eser Batı, Doğu ve bunlar arasında yer alan Türk feodalizmini oldukça başarılı bir şekilde mukayese edebilmiştir.

57 Nöker'i kendi isteği ile kumandanına bağlanan hür savaşçı olarak niteleyen Marksist anlayışlı Vladimiristov ve Weberian etkiler taşıyan başka analizlerin eleştirisini de içeren araştırma için bkz. Yonggyu Lee, *Seeking Loyalty: The Inner Asian Tradition of Personal Guards and its Influence in Persia and China*, Doktora Tezi, Harvard University Graduate School of Arts and Sciences 2004, s. 126 vd.

özgür savaşçılar idiler. Bunlar, kendilerine bağlı gönüllü nökerlere sahiptiler. Zaman içinde toprağa bağlı vassallık sisteminin parçası haline gelecektir. Bu, Karacahisar'ın fethi sonrasında fetih sürecinde gerçekleşecektir. Bunun örnekleri ilk Türk-İslam devletlerde görülmüştür. Samanoğullarının ilk askerî örgütlenmesi, toprak soylusu olan dihkanlara bağlı vassal statüsündeki birliklere dayanıyordu. Bu klasik feodal karakterde ordu, Avrupa ve Asya'nın değişik yerlerinde görülmüştür. Ancak, Samanoğullarında, dokuzuncu asrın sonlarına doğru, tarihî şartlara bağlı olarak toprağa bağlı olmayan, yalnız din temelli bir ideolojiye dayanan gazi karakterli birliklerin ortaya çıktığı görülüyor.⁵⁸ Bu iki ordu karakteri arasında çok önemli farklar bulunuyordu. Bu ideolojik temelli örgütlenme, aslında toprak aristokrasinin olmadığı bir dönemin zorunlu uygulaması olarak ortaya çıkmıştır. Bu gazi örgütlenmesi, uygun şartlarını bulunca toprak aristokrasisine dönüşmekteydi. Bunun güzel örneği, Balkanlarda Osmanlıların kuruluş periyodunda ortaya çıkan uç beylikleridir.⁵⁹

Osmanlı gaza ideolojisinin sonradan, özellikle Timur karşısında karşılaşılan mağlubiyetin psikolojik sarsıntılarında kurtulmak için zihinsel çerçeve içinde yaratıldığı ve aslında toplumsal karşılığının bulunmadığı iddiaları da mevcuttur. Osmanlı gaza hareketi içinde yer alan kitlenin ezici kısmının aşiret ananesi içinde hareket eden, dinî ahlak ve bilgi düzeyinde içselleştirmesi mümkün olmayan kitle tarafından yürütüldüğü yabana atılmayacak bir iddiadır. Bu olgu ilk dönem gaza ideolojisini ele alan eserlerin takip ettikleri edebi formların yapısında da kendini ortaya koyar. Şahname, İskendername, Hamzaname formlarıyla yazılan bu edebi türler aslında eski Pers ve Yunan yazım tarzlarının İslamleştirilmesinden ibarettir.⁶⁰ Bu formlarda İslam'ın ne kalamî ne de fikhî boyutları kendisini hissettirir. Bu formlar en eski destanî araçları İslami kılık altında sürdürür. Daha çok animist ve Şamanist öğeler içerir.

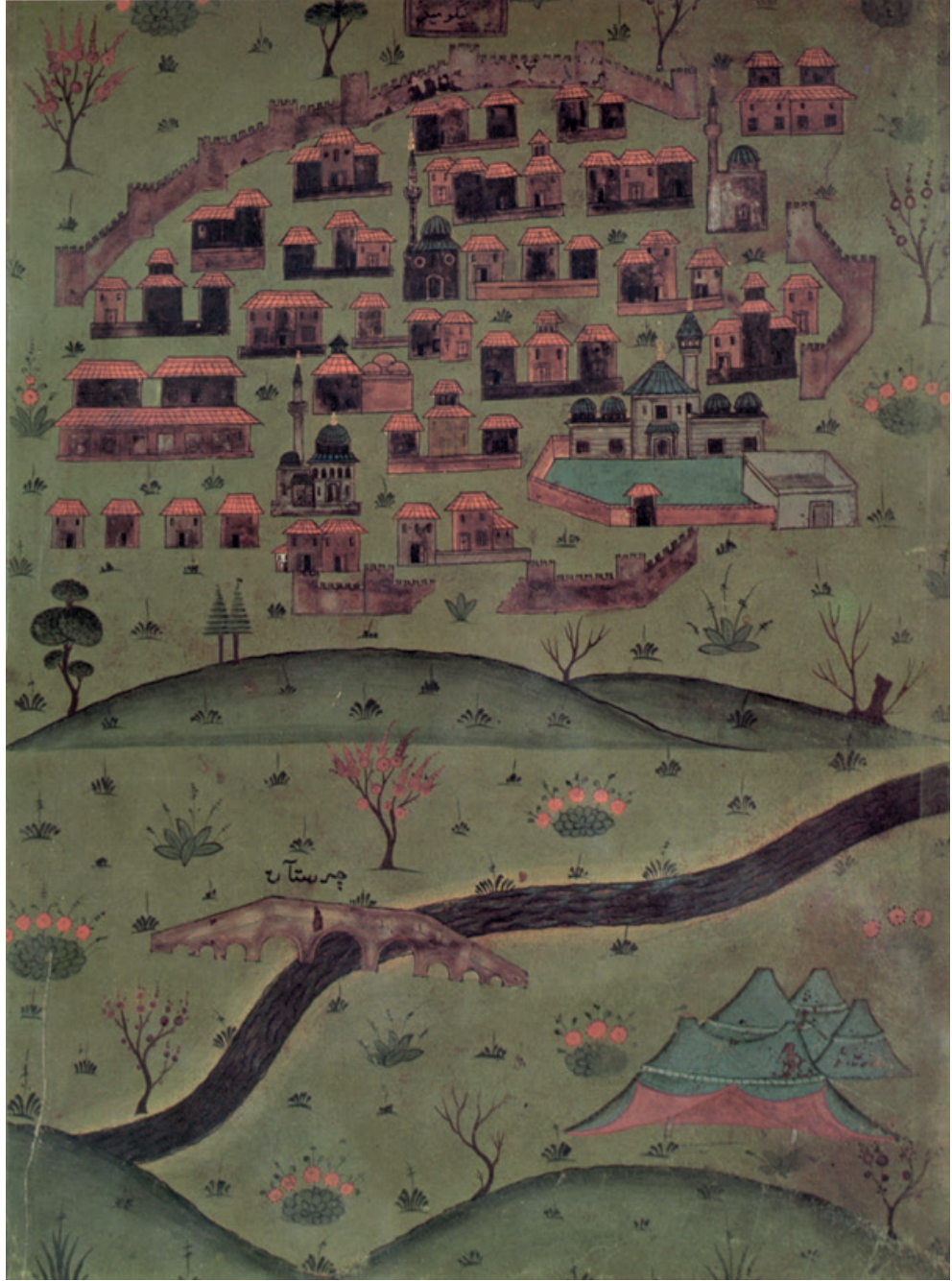
Osmanlı gaza ve gazi tezine en sert eleştiri Colin Heywood'dan gelir. Heywood, Wittek'in bu tezi gerçek dokümanlar üzerinden değil, kendi ait olduğu ananenin ve Cumhuriyet Türkiye'sinin Kurtuluş Savaşı şartlarının psikolojisinden esinlenerek ürettiğini ileri sürer.⁶¹

58 Bu konuda yararlı ayrıntılar içeren bir araştırma için bkz. D. G. Tor, "The Mamluks in the Military of the Pre-Seljuq Persianate Dynasties", *Iran*, Cilt., 46 (2008), s. 215.

59 Osmanlıların Balkanlarda ürettiği yeni feodal yapılar için bkz. Yücel Öztürk, "Osmanlı Balkanı: Tarihi Süreçte Rumeli Beylerbeyliği'nin Kuruluş ve Gelişimi", *Türk Tarihinde Balkanlar*, ed: Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 2013, s. 236 vd.

60 Darling, "Contested Territory: Ottoman Holy War in Comparative Context", s. 161.

61 Colin Heywood, "Wittek and the Austrian Tradition", *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, No. 1 (1988), s. 7-25. Heywood'un analizi için bkz. Caroline Finkel, "Writing Ottoman History: Documents and Interpretations by Colin Heywood Review by: Caroline Finkel", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, Cilt, 66, No. 2 (2003N), s. 260-262; Ayrıca bkz. Heywood, "Boundless Dreams of the Levant: Paul Wittek, the George-"Kreis", and the Writing of Ottoman History", *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, No. 1 (1989), s. 34.

Matrakçı Nasuh'un İzmit tasviri (yıl:1534)

KAYNAKÇA

- Aşıkpaşazade, *Âşıkpaşazâde Tarihi*, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2013.
- Barkan, Ömer Lütfi, "Osmanlı imparatorluğunda bir iskan ve kolonizasyon metodu olarak sürgünler," *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 11 (1949-1950), s. 524-570; 13 (1953-1954), s. 209-237.
- Barkan, Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler, I, İstîlâ Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, II, (1942), s. 279-387.
- Darling, Linda T. , "Contested Territory: Ottoman Holy War in Comparative Context", *Studia Islamica*, No. 91 (2000), s. 133-163.
- Doğru, Halime , "Karacahisar Kalesi ve Osmanlı Devletinin Kuruluşundaki Önemi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. I/1 (2000-2001).
- Finkel, Caroline, "Writing Ottoman History: Documents and Interpretations by Colin Heywood Review by: Caroline Finkel", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, University of London, Cilt, 66, No. 2 (2003N, s. 260-262.
- Georges Pachymérés, *Relations Historiques*, Cilt I, Kitap, I-III; Cilt II, Kitap, IV-VI, Fransızca'ya Çev. Vitalien Laurent, Editör, Albert Failler, Paris Société D'Édition "Les Belles Lettres" 1984.
- Georges Pachymérés, *Relations Historiques*, Cilt III, Kitap, VII-IX, Cilt, IV, Kitap, X-XIII, Fransızca'ya Çev. ve Yayınlayan, Albert Failler, Paris Société D'Édition "Les Belles Lettres" 1999.
- Kunt, Metin, *Sancaktan Eyalete, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978.
- Gökçek, Cemal, *Türk İmparatorluk Tarihinde Akıncı Teşkilatı ve Gazi Mihal Oğulları*, Konya tarihsiz.
- Gül, İlcan Bihter, *Georges Pachymérés'in Relations Historiques Adlı Eserinde Yer Alan Türkler ile İlgili Kayıtların Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2008.
- Heywood, Colin, "Witteck and the Austrian Tradition" , *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, No. 1 (1988), s. 7-25.
- Heywood, Colin, "Boundless Dreams of the Levant": Paul Wittek, the George-"Kreis", and the Writing of Ottoman History, *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, No. 1 (1989), s. 32-50.
- İnalçık, Halil, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", *Bellekten*, Cilt, 71/261 (2007), s. 479-536.
- İnalçık, Halil, Tahir Sümbül, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Sorunu", Çev., Tahir Sümbül, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt, 15, Sayı, 26, (1991), s. 329-339.
- Kunt, Metin, *Sancaktan Eyalete, 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul 1978.
- Lee, Yonggyu, *Seeking Loyalty: The Inner Asian Tradition of Personal Guards and its Influence in Persia and China*, Doktora Tezi, Harvard University Graduate School of Arts and Sciences 2004.
- Lindner, Rudi Paul, *Nomads and Ottomans in Medieval Anatolia*, Research Institute for Inner Asian Studies, Indiana University, Bloomington 1983.
- Mehmet Neşrî, *Kitâb-ı Cihan-Nümâ Neşrî Tarihi*, I-II, Haz. Faik Reşit Unat, Mehmed A. Köymen, Ankara 1995.
- *Oruç Beğ Tarihi*, Haz. Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1972.
- Öztürk, Yücel, "Osmanlı Balkanı: Tarihi Süreçte Rumeli Beylerbeyliği'nin Kuruluş ve Gelişimi", *Türk Tarihinde Balkanlar*, ed: Zeynep İskefiyeli, M. Bilal Çelik, Serkan Yazıcı, Sakarya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları 2013, s. 225-258.
- Pimentel, George J., *Comparative Feudalism: Feudalism in Western Europe, Japan And The Ottoman Empire*, Doktora Tezi, Department of History Middle Tennessee State University, Murfreesboro, Tennessee, August 2002.
- Sabev, Orlin, "The Legend of Köse Mihal", *Turcica*, 34 (2002), s. 241-252.
- Tor, D. G., "The Mamluks in the Military of the Pre-Seljuq Persianate Dynasties", *Iran*, Cilt., 46 (2008), ss. 213-225.
- Trifonov, Yordan, "Tarih ve Söylentilerde Mihalbeyoğulları" Çev. Türker Acaroğlu, *Bellekten*, 60/229, (Aralık 1996), s. 801-818.
- Wittek, Paul, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu*, Çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul 1995.